

Verslag bijeenkomst themaonderzoek verkorte opleidingen mbo Inspectie van het Onderwijs, 15 november 2018

Inleiding

Op 15 november 2018 organiseerde de inspectie een bijeenkomst voor bekostigde mbo instellingen die in het teken stond van het themaonderzoek naar verkorte opleidingen in het mbo. De bijeenkomst sluit aan op het eerder uitgevoerde onderzoek naar verkorte opleidingen bij niet-bekostigde instellingen en naar opleidingen in de derde leerweg bij bekostigde instellingen. Met dit verslag geven wij een impressie van de opbrengsten van de bijeenkomst, uitgesplitst in onderstaande onderwerpen:

1. Ervaringen met het aanbieden van verkorte opleidingen;
2. Aanbevelingen voor verschillende partijen bij verkorte opleidingen;
3. Impressie van kenmerken van een (ideaal) verkorte opleiding.

We hopen dat dit handvatten biedt voor het nadenken over verkorte opleidingen en dat het een nuttige bijdrage levert aan de verdere discussie over de mogelijkheden voor verkorte opleidingen in het mbo.

1. Ervaringen met het aanbieden van verkorte opleidingen (doelgroep, tips, belemmeringen, randvoorwaarden)

Het is nodig om het begrip 'verkorte opleidingen' te verhelderen. In lijn met de bevindingen uit het hierboven genoemde inspectie onderzoek zijn versnelde, gecomprimeerde of geïntensiveerde opleidingen een betere omschrijving.

De op de bijeenkomst aanwezigen hebben ervaringen met verkorte opleidingen gericht op:

- Havisten;
- (Verwante) doorstroomtrajecten;
- Hbo-afstromers;
- Zij-instromers.

Zij ervaren deze opleidingen als succesvol als:

- De trajecten goed zijn afgestemd op de doelgroep (wat betreft inhoud en didactiek);
- De voorlichting over de trajecten helder is (wat betekent het voor de student: motivatie, mate van studiebelasting, groot beroep op zelfredzaamheid, weinig ruimte voor privé, etc.). Niet iedereen kan het aan en trajecten zijn niet (altijd) geschikt voor jongere studenten;
- De trajecten heel duidelijk zijn gepland; op welke dagen school, wanneer en hoeveel dagen bpv, een duidelijk en stabiel rooster;
- Er goede afspraken met bpv-bedrijven zijn gemaakt ten aanzien van begeleiding en de noodzaak tot adequate planning gegeven het versnelde karakter van de opleiding en de tijdsinvestering die dat met zich meebrengt.

Belemmeringen bij het aanbieden van verkorte opleidingen zijn volgens de aanwezigen:

- De regelgeving is complex en de ruimte in de wet is niet duidelijk. Bekostigde instellingen mogen in beginsel geen opleidingen met een kortere studieduur aanbieden. Toch bieden bekostigde instellingen dergelijke opleidingen aan, maar verpakken ze het anders;
- Verkorting op individuele basis is bewerkelijk, instellingen moeten 'foefjes' toepassen. Bijvoorbeeld een student eerst toelaten tot het reguliere traject met een reguliere onderwijsovereenkomst, en vervolgens na inschrijving afspraken maken over een verkorte opleiding.
- Er is te weinig ruimte voor verkorting voor een geselecteerde groep studenten (naast de reguliere variant die toegankelijk moet blijven voor iedereen). Het knelt dat het aanbieden van een verkorte opleiding ook een reguliere (niet verkorte) opleiding (als terugval) vergt. Het is daarbij niet duidelijk op welke opleiding de Onderwijs en Examenregeling (OER) moet worden opgesteld: op het reguliere of op het verkorte traject?
- Ook is meer aandacht voor Erkenning van eerder Verworven Competenties (EVC) nodig dan nu het geval is. Studenten moeten meer waardering krijgen voor eerder opgedane (werk)ervaringen;
- De studieduurnorm kent een dilemma in relatie tot de bekostigingssystematiek: er is een minimaal aantal uren nodig om bekostiging te krijgen;
- Vastgelegde examendata binnen de instelling (ook die van de centrale examens) en de hoeveelheid examens (op grond van ingekocht examenmateriaal) staan verkorting van de opleiding in de weg;
- De generieke eisen voor taal, rekenen en loopbaan en burgerschap knellen met verkorting, bijvoorbeeld als iemand eerder examen kan doen, mag dat (nog) niet (pas op de helft van de opleiding);
- Er is onduidelijkheid over hoe om te gaan met de keuzedelen en de invulling daarvan bij verkorting. De keuzedelen leiden veelal tot verlenging van de opleiding;
- Er is meer ruimte gewenst om vrijstellingen te geven voor keuzedelen voor studenten die al iets anders hebben gedaan (geldt voor volwassenen en bbl'ers);
- Examencommissies zijn minder bekend of hebben minder ervaring met verkorting op basis van eerder verworven werkervaring, competenties, certificaten en diploma's. Examencommissies vinden het vaak moeilijk vrijstellingen te verantwoorden om een traject te verkorten;
- Er is een spanning tussen opleiden via een verkort traject en het toegroeien naar het beroep. Het beroepenveld wil graag zo kort en efficiënt mogelijk opleiden zodat studenten snel inzetbaar zijn in het beroep en op de werkvloer. De vraag is of studenten dan voldoende toegerust zijn om de juiste beroepscompetenties toe te passen;
- Bbl'ers werken ook op uitzendbasis en krijgen van uitzendbureaus een contract voor bepaalde tijd. Dit is vaak korter dan de reguliere studieduur van een mbo-opleiding waardoor ze deze dus niet in de gegeven tijd kunnen afronden;
- Vluchtelingen en anderstaligen vallen veelal buiten beeld bij verkorte opleidingen. De taaleisen leveren veel problemen op om deze groepen te bedienen in het mbo;
- Bij de opleidingen verzorgende IG en verpleegkundige moeten bekostigde instellingen alle vier de uitstroomrichtingen aanbieden. Niet-bekostigde instellingen bieden vaak maar één richting aan.

2. Aanbevelingen voor verschillende partijen bij verkorte opleidingen

Bij het aanbieden van verkorte opleidingen spelen diverse partijen een rol. Hieronder geven we per partij de aanbevelingen weer zoals geformuleerd door de aanwezigen bij de bijeenkomst.

Voor alle partijen geldt dat de doelgroep volwassenen en het gegeven van een leven lang ontwikkelen centraler moet komen te staan. Er is een brede behoefte om met deze groep (herinstromers en doorstromers) aan de slag te gaan. Dit vraagt van de overheid meer flexibiliteit (van onder andere financiering en aanpassing van wet- en regelgeving) en van de instellingen en bedrijven meer afstemming van programma's op en begeleiding van de doelgroep.

Overheid

- Geef helder aan welke ruimte instellingen hebben of geef expliciet aan wat niet mag (met name ten aanzien van studieduur, onderwijsuren (bot/bpv-uren));
- Maak verkorten van opleidingen op elk opleidingsniveau en in elke leerweg mogelijk. Zeker voor werkenden duurt de reguliere bbl te lang. Daarnaast is het wenselijk om te verkennen of binnen het verkorten ook nog versnellen mogelijk is;
- Creëer meer ruimte in het aanbod van keuzedelen en in het naar rato kunnen verkorten van keuzedelen. Bekijk of keuzedelen voor de bbl facultatief kunnen worden gemaakt;
- Maak verwante doorstroomtrajecten mogelijk (bijvoorbeeld niveau 4 in één jaar voor doorstromers met een diploma niveau 3), dat moet nu via een administratieve 'omweg' met vrijstellingen;
- Bekostig de derde leerweg voor her-instromers, zij- en doorstromers in het kader van leven lang ontwikkelen;
- Maak het mogelijk om te kunnen werven en adverteren met fast-track programma's voor vastomlijnde doelgroepen;
- Verkort de meldingstermijn voor nieuwe opleidingen;
- Flexibiliseer de teldatum van 1 oktober en maak bekostiging naar rato mogelijk voor kortere trajecten;
- Bezie de mogelijkheden voor eventuele aanvullende financiering door andere partijen (bijvoorbeeld gemeente) bij een verkorte opleiding (als compensatie voor een gat in de bekostiging bij een verkort traject);
- Bekijk waar wetgeving de samenwerking en afstemming tussen vmbo-mbo-hbo in de weg staat;
- Maak certificering van modules mogelijk;
- Flexibiliseer de inrichting en planning van (centrale) examinering van generieke vakken en maak het mogelijk de examinering van deze vakken ook in de beroepscontext te integreren;
- Koppel de beroepsgerichte en generieke taaleisen van elkaar los zodat er meer ruimte is voor niveaudifferentiatie;
- Creëer bij de generieke examens meer ruimte voor vrijstellingen voor studenten die al over het vereiste niveau beschikken;
- Stel financiële middelen beschikbaar zodat verkorte opleidingen voor iedereen toegankelijk zijn.

Inspectie

- Geef ruimte aan instellingen om te experimenteren;
- Focus op de kwaliteit van het onderwijs, op de tevredenheid van stakeholders, op de rendementen en op de borging van de kwaliteit van de examens;
- Richt het toezicht meer op de output in plaats van op het proces.

Instellingen

- Ontwikkel als bestuur een visie op verkorte trajecten en heb het lef om ruimte te geven. Het stimuleert het uitvoeren van verkorte opleidingen als het bestuur de verkorting van trajecten ondersteunt en open staat voor innovatie;
- Heb als examencommissies ook het lef om meer flexibele examinering mogelijk te maken op basis van een portfolioaanpak;
- Maak flexibele instroom en flexibele examinering op meerdere momenten in het jaar mogelijk;
- Zorg voor breed inzetbare docenten in een klein team en met goede kennis van de beroepspraktijk. Werk (hybride) docenten die in de beroepspraktijk actief zijn;
- Zorg voor een helder en compact curriculum waardoor docenten overzicht hebben over de gehele opleiding en er gemakkelijker besloten kan worden over verkorting;
- Stimuleer samenwerking tussen docenten om de volwassen doelgroep te bedienen. Deze groep doet een groter beroep op de deskundigheid van de docenten;
- Richt het onderwijs flexibeler in: bijvoorbeeld door modulaire inrichting, niveaus combineren in een klas, gepersonaliseerd leren, inzet digitale leermiddelen en e-learning, webinars, blended learning;

- Verzorg het onderwijs waar mogelijk op betreffende leerbedrijven om tot een optimale aansluiting tussen theorie en praktijk te komen;
- Laat de inhoud van loopbaan en burgerschap meer aansluiten bij de volwassen doelgroep.

Bedrijven

- Maak van tevoren sluitende afspraken met instellingen over de bpv, in elk geval over:
 - Aantal uren;
 - Begeleiding;
 - Examinering.

Examenleveranciers

- Maak de examinering flexibeler: meer kort-cyclische toetsen met formatieve toetsing tussendoor en met een accent op portfolio-ontwikkeling.

SBB

- Beperk de context van de kwalificatiedossiers zodat er ook smallere opleidingen mogelijk zijn (in combinatie met mogelijkheden voor certificering);
- Maak combinaties van (delen van) kwalificatiedossiers mogelijk of eenvoudiger: assemblagemogelijkheden op basis van de huidige niveau indeling in niveaus 1 t/m 4;
- Bekijk of de kwalificatiedossiers globaler kunnen en of er een verschil wenselijk is in bol en bbl;
- Ga in de sectorkamers het gesprek aan over de vraag of de nominale studieduur nog wel realistisch is;
- Denk na in de thema- adviescommissie over het feit dat modulaire programma's om een andere bekostigingssystematiek vragen.

3. Impressie van kenmerken van een verkort traject: enkele ideeën bij het ontwerpen van een ideaal geïntensiveerd traject

Een 'ideaal' verkort of geïntensiveerd traject kenmerkt zich door:

- Een flexibel gebruik van bol en bbl voor wat betreft bot en bpv uren;
- Een flexibele voorbereiding op de examinering. Deze is per doelgroep verschillend. De bekostiging is volgend op deze trajecten;
- Ruimte voor het afleveren van een beginnend beroepsbeoefenaar. Dat betekent:
 - Afspraken met bedrijven over hun bijdrage aan het mbo-onderwijs conform het kwalificatiedossier;
 - Mogelijkheden voor blended learning;
 - Flexibele afname examens, kan ook door een portfolio-examen;
- Het niet of creatief aanbieden van keuzedelen en daardoor het creëren van eigen vrije ruimte;
- Een basisdiploma, mede geënt op de wensen van het regionaal bedrijfsleven;
- De mogelijkheid om bovenop het basisdiploma (eventueel later) aanvullende (keuze)delen te doen;
- Een verantwoording waarin de tevredenheid van bedrijven en studenten doorslaggevend is.

Bijlage 1: Enkele hoofdpunten uit de inventarisatie van verkorte (bekostigde) opleidingen bij alle bekostigde instellingen

Naast het onderzoek naar verkorte opleidingen bij niet-bekostigde instellingen en naar opleidingen in de derde leerweg bij bekostigde instellingen, heeft de inspectie een inventarisatie gedaan naar het aanbod van verkorte opleidingen binnen de bekostigde bol- en bbl-opleidingen die bekostigde instellingen aanbieden. Deze bijlage geeft de hoofdpunten uit deze inventarisatie weer. De focus ligt hierbij op de opleidingen in de nieuwe kwalificatiestructuur (hks) die volgens de definitie van het onderzoek als verkort worden aangemerkt.

Vooraf:

- Er is onduidelijkheid over wat een verkorte opleiding is: Gaat het om een kortere studieduur of om afwijken van de urennormen, of om beiden? Gaat het om een kortere studieduur ten opzichte van de minimale of maximale studieduur in de wet?
- In dit inspectieonderzoek is een verkorte opleiding gedefinieerd als een opleiding met een studieduur korter dan de minimaal voorgeschreven wettelijke studieduur. Als voorbeeld: een niveau 3 opleiding die 2 of 3 jaar duurt, is volgens onze definitie verkort als deze een studieduur van korter dan 2 jaar heeft)
- Een deel van de door instellingen opgegeven verkorte opleidingen voldoet niet aan deze definitie en is dus niet verkort volgens dit onderzoek. Deze opleidingen zijn buiten beschouwing gelaten.

Hoofdpunten inventarisatie:

- In de verkorte opleidingen is er een evenredige verdeling tussen de leerwegen bol en bbl;
- De meeste verkorte trajecten betreffen niveau 4 opleidingen (circa 80%), verkorte niveau 2 trajecten komen (volgens de gekozen definitie) niet voor;
- De meerderheid van de verkorte niveau opleidingen kent een studieduur van 2 jaar, bij de niveau 3 opleidingen is dat 1 jaar;
- De meeste verkorte opleidingen maken geen onderscheid in de leeftijdsgroep van studenten: ze zijn toegankelijk voor studenten onder de 23 jaar en van 23 jaar en ouder;
- In de verkorte bbl-trajecten komen opleidingen in de sectoren techniek en bouw en infra het meest voor. Ruim een derde van de verkorte bbl-trajecten richt zich op deze sectoren. Op afstand volgen opleidingen in de horeca en in de economische en administratieve dienstverlening;
- In de verkorte bol-trajecten komen opleidingen in de economische en administratieve dienstverlening juist het meest voor. Het betreft ongeveer 40% van de trajecten. Daarna volgen opleidingen in de (maatschappelijke) zorg en in de groene sector.
- In de verkorte opleidingen zijn grofweg drie varianten te onderscheiden:
 - Doorstroom/opstroom trajecten (verwante doorstroom van bijvoorbeeld niveau 2 naar niveau 3). Dit zien we het meest;
 - Trajecten gericht op havisten; dit zijn in de regel bol-opleidingen;
 - Individuele maatwerktrajecten (o.b.v. individuele vrijstellingen);
- De variant verwante doorstroomtrajecten zien we vooral bij 'gestapelde' kwalificatiedossiers, waarbij studenten van een lager opleidingsniveau al bepaalde kerntaken of werkprocessen hebben afgerond als ze naar een hoger niveau door- of opstromen. Dit zien we bijvoorbeeld bij veel technische opleidingen en in de bouw- en infrasector, bij zorgopleidingen en in de horeca en de sector groen. Deze trajecten komen zowel in de bol als bbl voor.